

Een tuin met rommelhoekjes, heggen en fruitbomen aan een hellingbos, mooi voor de eikelmuis. Foto Ellen van Norren

HET JAAR VAN DE EIKELMUIS (2022)

TEKST ELLEN VAN NORREN

Bekender maakt beminder

De eikelmuis gaat sinds de jaren zeventig hard achteruit, zelfs zo hard dat het dier in Nederland ernstig bedreigd is en in Vlaanderen bedreigd. Een extra obstakel voor de bescherming is dat bijna niemand het dier kent, als gevolg van zijn teruggetrokken leefwijze en zeldzaamheid. 'Nooit van gehoord, dit schitterende dier leeft hier gewoon!', is wat we meestal horen in Nederland over de eikelmuis. In 2022 vieren we het 'Jaar van de Eikelmuis' om landelijke bekendheid te geven aan dit bijzondere dier in Nederland.

EEN EIKELMUIS IS GEEN MUIS

Net zoals je een vleermuis geen muis noemt, is een eikelmuis geen muis. Het is een slaapmuis. Slaapmuizen staan dicht bij de eekhoorns dan bij de muizen. Dat verradt de prachtige pluimstaart, die balans geeft als hij in het donker over dunne bramentakjes rent. De leefwijze is ook anders dan van muizen. Eikelmuisen krijgen maar één of twee nestjes jongen per jaar en gaan wel zes maanden in winterslaap. Vandaar de naam slaapmuis. En de eikelmuis dankt zijn naam aan de Latijnse naam *Eliomys quercinus*.

EEN EIKELMUIS EET GEEN EIKELS

Dat een eikelmuis graag eikels eet, is een fabeltje. Een eikelmuis stort zich in het

voorjaar na de lange winterslaap op een eiwit- en kalkrijk dieet van kevers, miljoenpotten, slakken en andere ongewervelden. Dit doet hij om na de winterslaap snel jongen te kunnen krijgen. Hij eet zelfs wel eens een bosmuis of koolmees. Na de zomer moeten de eikelmuisen opvetten voor de winterslaap. Daardoor verschuift het dieet meer richting vruchten, zaden en noten.

HET PLAATJE VAN HET LEEFGEBIED

Door de complexe leefwijze stellen eikelmuisen hoge eisen aan hun leefgebied. Ze leven op kalkrijke, zonnige hellingen in de struiklaag van hellingbossen en brede wilde heggen in het agrarisch landschap, tot in boomgaarden en moestuinen van dorpsranden. Hoewel we niet precies

weten wat er niet mag ontbreken in het leefgebied, is wel aangetoond dat een complexe struiklaag nodig is. Waar weinig holtes voorkomen worden nestkasten in Nederland in de zomer veel gebruikt. De winterslaap houden ze in een mosnest in een boomholte, schuurtje, grot of dassenburcht. Daarmee is een eikelmuis voor voedsel en nest dus afhankelijk van veel andere soorten, van insecten en miljoenpotten tot hazelaar, das en eik.

ONDERZOEK IN 2022

Over hoe de eikelmuis zijn leefgebied precies gebruikt en wat er niet in mag ontbreken zijn nog enkele openstaande vragen en daarom wil de Zoogdierverseniging in 2022 onderzoek doen met gezenderde eikelmuis-

zen. Het zenderonderzoek wordt mogelijk gemaakt door Gaia Nature Fund, SBNL Natuurfonds, ARTIS, Dierenpark Amersfoort Wildlife Fund en Provincie Limburg. De Zoogdiervereniging monitort sinds 2009 op een gestandaardiseerde manier de populatie. In Vlaanderen doet Natuurpunt sinds 2006 onderzoek naar deze mysterieuze slaapmuis.

HERSTEL LEEFGEBIED CRUCIAAL VOOR BESCHERMING

In de jaren vijftig kwam de eikelmuis algemeen voor in Zuid-Limburg en aangrenzende hellingbossen. Zuid-Limburg is nog steeds bekend om zijn kleinschalige cultuurlandschap, maar het opruimen van het landschap en het moderniseren van de landbouw leidde tot de achteruitgang van de eikelmuis. Rond 2005 kwam de eikelmuis in Nederland alleen nog voor in het Savelsbos. In Vlaanderen komt de populatie voor in de leemstreek en de duinen, en is ook daar sterk achteruitgegaan. In 2017 zijn op de Bemelerberg eikelmuisen uitgezet, nadat deze geheel toevallig waren gered uit een gebulldozerd volkstuintencomplex in Rijswijk. Sindsdien worden nakomelingen gefokt in GaiaZOO en jaarlijks bijgeplaatst.

EIKELMUISBESCHERMINGSPLAN

Voor het behoud van de eikelmuis is habitattherstel nodig. Dit wordt in Nederland vanaf 2019 gecoördineerd in het kader van het provinciale eikelmuisbeschermingsplan. Limburgs Landschap, Staatsbosbeheer en de gemeente Eijsden-Margraten hebben de afgelopen twee jaar een begin gemaakt met maatregelen waardoor de struiklaag kan herstellen op de Bemelerberg en in het Savelsbos. Tussen het Savelsbos en de Bemelerberg is de ontwikkeling van geschikt leefgebied nodig in de vorm van de eerder genoemde brede aaneengesloten heggen en daarna zijn dergelijke verbindingen belangrijk richting het zuiden (Voerstreek), westen (Pietersberg) en noorden (Geuldal). Het in het algemeen instandhouden van een rijke gemeenschap aan insecten, miljoenpoten, spinnen en slakken is ook belangrijk voor de eikelmuis, door onder andere terugdringen van verzuring, stikstofdepositie en insecticidegebruik en inrichten van wilde akkerranden.

NIET ALLEEN GOED VOOR DE EIKELMUIS

En deze maatregelen zijn niet alleen goed voor de eikelmuis. Een 'droge dooradering', zoals het in het beleid wordt genoemd, voorkomt erosie en houdt water vast. Hoe belangrijk dat is voor Limburg is vorig jaar duidelijk geworden. Verder dragen al deze heggen en houtwallen bij aan het vastleggen van koolstofdioxide en stikstof en past het in een omslag naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw en het behalen van basiskwaliteit natuur. Een rijke stand aan insecten en andere ongewervelden en een rijke droge dooradering van het agrarisch landschap kan leiden tot het behouden van topkwaliteit in omliggende natuurgebieden. Hiervan kunnen allerlei zeldzame Zuid-Limburgse soorten profiteren zoals de hazelmuis, hamster, geelbuikvuurpad, vroedmeesterpad, muurhagedis, vale vleermuis, Bechsteins vleermuis, grauwe klauwier, vliegend hert en diverse zeldzame vlinders en hommels.

ZEG HET THUIS, STEUN DE EIKELMUIS

Het doel van het Jaar van de Eikelmuis is dat iedereen in Nederland en Vlaanderen in 2022 de eikelmuis kent. Jij kunt helpen dit doel te bereiken: vertel thuis en op het werk wat een bijzonder dier het is. Like onze berichten op social media of bedenk een actie die aandacht of geld oplevert. De Zoogdiervereniging kan jouw bericht of actie landelijk aandacht geven. Jouw donatie wordt gebruikt om struiken aan te planten en nestkasten op te hangen. Hoe mooi zou dat zijn!

GaiaZOO, Zoogdiervereniging en Dierenpark Amersfoort hebben het initiatief genomen voor het Jaar van de Eikelmuis, en allerlei organisaties sluiten aan met activiteiten. Laat het weten als jouw organisatie zich ook wil inzetten. Bij GaiaZOO kun je zelfs een eikelmuis adopteren en bij GaiaZOO en Dierenpark Amersfoort en op andere plekken kun je een lezing bijwonen. De Zoogdiervereniging gaat beeldmateriaal verzamelen, webinars organiseren en leuke acties doen en resultaten delen uit het onderzoek. Houd dus de social media van de Zoogdiervereniging goed in de gaten. Delen wordt gewaardeerd! En kijk ook even in de zoogdierwinkel.nl voor toffe gadgets.

ELLEN VAN NORREN is projectleider van de eikelmuismonitoring bij de Zoogdiervereniging. Het logo komt van vrijwilligerscoördinator EVELINE VAN DER JAGT bij de Zoogdiervereniging. Beiden zijn vrijwilliger in de eikelmuiswerkgroep van de Zoogdiervereniging.

NOG MEER LIMBURGSE WINTERSLAPERS

Behalve de eikelmuis leven ook de hazelmuis en hamster in Zuid-Limburg. Ze houden alle drie een winterslaap. De drie soorten staan als (ernstig) bedreigd op de Rode Lijst.

Vergeleken met een eikelmuis is een hamster (onder) 3-4x zo zwaar en een hazelmuis (boven) 3-4x zo licht. Foto's Ruud Foppen (b), Maaïke Plomp (m) en Henk van Harskamp (o).